Tečaj XIV. **NOVICE** List 23.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 19. marca 1856.

Vodník vinorejcov *).

Pervo poglavje.

Od poglavitnih pogojev vinoreje.

Podnebje, kraj, vreme, zemlja, tertne plemena in obdelovanje vinogradov so poglavitne rečí vinorejstva. Od teh bomo tedaj naj pervo govorili.

Podnebje.

Naj več je na tem ležeče, kakošno je podnebje tistega kraja, kjer so vinogradi: je li gorko ondi ali merzlo, suho ali mokro.

Da je vino dobro in se lahko prodaja, mora imeti malo kisline pa veliko vinskega cveta. Da pa je tako, mora grojzdje popolnoma dozoreti.

Čeravno kteri kraj sam po sebi ni dosti gorák, se zamore pomanjkanje gorkote nadomestiti nekoliko s tem, da se za nograd izbere primerna zemlja, primerna lega, primerno tertno pleme, in da se prav obdeluje. Kremenasta in pešena zemlja, ki leží na stermi gorici proti poldné, zamore nekoliko nadomestiti to, kar ima kraj sam po sebi premalo gorkote.

Če je podnebje vinskega kraja preveč vlažno (mokrotno), zaderžuje zorenje grojzdja. Na drugem mestu bom nasvetoval, kako se dá temu nekoliko v okom priti.

V nekterih krajih rada toča bíje, v druzih spomladi zmerzuje, v druzih je veliko megle in rôse, ktera v nekterih legah nogradov grojzdju v tem škoduje, da potem rado odpada.

Da v nekterih krajih večkrat kakor v druzih toča bíje, so že posebne okoljšine tistega kraja take, da se v njih raje toča vsuje kakor v druzih. Asekuracija proti toči kakor proti ognju je naj gotovši pomoček zoper tako škodo. Malo krajev je, kjer toča tako pogostoma razsaja kakor na Štajarskem. Asekuracije zatega voljo celó nočejo v zavarovanje vzeti štajarskih vinorejcov. Kdor tedaj ni po asekuracii proti toči zavarovan, naj storí tole, da terto saj bolj obvaruje toče: naj nograd gosto zasadí s tertami, naj terte vsadi postrani proti tistemu kraju, od kodar toča navadno pride, naj na vunanji strani jih priveže na široke kole in naj jim veršicev ne odrezuje ob vélikem Šmarnu, ampak še po malem Šmarnu. Ti pripomočki saj nekoliko škode odvernejo.

Čeravno se pomladanski mraz povsod čuti in iz občnih vzrokov izvira, se po krajnih razmerah in s pridnostjo ljudí vendar nekoliko odverniti zamore, zato pomladanskega mraza ne moremo prav za prav prištevati krajnim uimam. Kjer so visoke gore in gojzdi in velike mirne vodé blizo, — ali kjer nizke dolíne obdajajo snežniki ali gojzdnate gore: tam naj bolj škoduje pomladanski mraz.

V nizkih dolinah, ki so v zavetji, je rôse včasih toliko, da je vse mokro, kakor da bi bilo deževalo bilo, ali pa se v tacih dolinah pogostoma vzdiguje lahka megla, ktera se ob sončnem izhodu čez goríce vleče. Ako v takih okoljšinah le sama sončna gorkota razdelí in odpravi rôso in meglo, zadene velika škoda nograde. Ako sončni žarki nagloma obsejejo rastline, ktere rôsa ali slana pokriva, je to naj poglavniši vzrok paleža, in obilnih tistih rujavih lis in marog, ki jih nahajamo na perji.

Vreme.

Vreme se spreminja po letnih časih; letni časi pa so v ravno tistem kraji enkrat taki, drugikrat drugačni, tako, da se njih premeni ne morejo pripisovati podnebju tega ali unega kraja; v ravno tistem kraji je včasih pomlad gorka in suha, drugikrat merzla in mokra. Človek ne more nič zoper to.

Če dolgo in zlo dežuje, je terti to, dokler raste, zlo škodljivo. V nogradih, kjer je zemlja taka, da ne spuša rada mokrote skozi, boleha potem terta spomladi; v vsih krajih pa, kjer zlo dežuje takrat, kadar terta cvetè, se izreja le malo grojzdja. Če dolgo dežuje, kadar grojzdje zorí, je grojzdje slabeje in rado gnjije. To napravi vinorejce, da dostikrat prezgodaj tergajo (berejo) in le slabo vino pridelajo.

Pa tudi suša škoduje, ako terpí do jeseni. Jagodice le malo zarašajo, koža prihaja debela in terda in napol manj se pridela včasih vina. Od druge straní pa suša boljša vino, da ima več farbe in več vinskega cveta (alkohola), manj pa kisline.

Za terto naj bolje vreme je tole: Kadar cvetè, naj bo precej gorko, poredkoma naj pride pohleven dež. Gorkota dela, da jagodice hitro in lahko rastejo, pohleven dež pa napravlja, da le po malem jagod odpada, in to je ravno prav, da se terta znebí malopridnega ploda, tiste jagode pa, ktere ostanejo, se bolj popolnoma izrasejo. Če je gorko in če pred tergatvo včasih pohleven dežek porosí grojzdje, se zmehčajo sicer jagode lepo, pa njih sok se vendar ne ovodení; vina se pridela dosti in dobrega, ne terdega, ampak tacega, ki se dá pred piti, je lepe farbe in žlahnega duha. Takošno vreme je noter do terganja (bendime) dobro, posebno pa takrat, kadar se čas tergatve bliža. Take letine narejajo žlahne vina. (Dalje sledí.)

*) „Der Führer für Weingartenbesitzer". Ein Auszug aus dem Werke „Guide du Propriétaire de Vigne par M. du Puits de Maconex". Bordeaux 1850. Mit Erläuterungen und Anmerkungen von Dr. F. X. Hlubek. Herausgegeben vom Präsidium der k. k. stey. L. W. Gesellschaft. Graz 1856". Tako se glasé bukvice, od kterih so svetli nadvojvoda Joan 3 iztise tudi krajnski kmetijski družbi po našem namestovavcu v Gradcu gosp. J. Wagner-u poslati blagovolili. Za povzdigo vsih razdelkov zemljodelstva vseskozi skerbni gospod nadvojvoda so gori imenovane francozke bukve vinorejstva, ki tam stanuje, kjer mnogočislani Bordočan raste, v nemški jezik zato prestaviti ukazali. da bi mnogo dobrih naukov, ki jih te bukvice zapopadajo, tudi po naših vinskih deželah razširili; gospod prof. Hlubek pa je v razjasnjenje marsiktere rečí dostavke spisal. Da bojo tudi naši Slovenci teh naukov deležni, bomo poglavniši rečí podali v „Novícah". Vred.

Kako divji kostanj za živino rabiti.

Žalostna resnica je, da tisuč in tisuč vagánov dívjega kostanja v našem cesarstvu vsako leto pod zlo gré, namesto da bi se porabil za to ali uno. Čeravno je že do dobrega poterjeno, da divji kostanj je prav dobra živinska klaja, se vendar v jeseni še marsikter vertnar jezí, kako bo ta nadležni sad iz verta spravil! Drugod ga pusté ležati po tleh

in po njem hodijo, dokler vsega ne poteptajo. Al ni greh zametovati sad, ki se po pravici smé kruh za živino imenovati?

Prosim Vas gospodarje vse: porabite vsak kostanjček za živino, ker ji je tečna in zdrava piča. Brez vse posebne priprave, brez vsih stroškov zamorete to storiti: ovcam ga zmlíte (šrotajte), goveji živini, posebno pa molznim kravam, ga napravljajte takole:

V jeseni poberite divji kostanj in spravite ga na pod ali kak drug suh in zračen kraj; da ne plesnije, se mora izperva večkrat premetavati; plesnjiv kostanj ni za klajo in je celó škodljiv.

Preden pa začnete kostanj za klajo rabiti, vsujte ga v kadi, ktere naj stojé bolj na gorkem, naj bolje v hlevu; potem vlite čiste hladne vode na-nj, in tako dolgo naj se namaka v vodi, da se napenjati začne in pa se izpreza (razpóka). Takrat je že vinsko-kislatega duha, in to je znamenje, da je kostanjeva moka že zavrela, — sedaj pa je tudi čas, da se živini poklada. 2 bokala (firkeljna) sta na dan za eno molzno kravo zadosti namesto naj boljega žitnega drobú.

Kadar se je živina divjega kostanja privadila, je zlo požrešna na-nj, in kmali se bote prepričali, da krave več molzejo in da je mleko dokaj bolje.

Samo po sebi pa se razume, da naj gospodar to reč tako napravi, kadar je začel kostanj pokladati, da ga poredoma poklada, to je, da si ga v kadéh tako pripravi, da ena kad za drugo pride na versto, ako ga ima namreč veliko. Pa kar ga ima, če tudi malo, naj ga privoši živini.

To je naj krajša, naj koristniša in po skušnjah popolnoma poterjena pot, divji kostanj v prid obračati.

Národno gospodarstvo.

II.

Spoznavši, da imetje posvetnega premoženja veliko pripomore v dosego namenov, za ktere si prizadevajo ljudstva in deržave, so skerbele že nekdaj deržave za posvetni blagor; vendar so pričeli še le sedanji narodi znanstveno za to skerbeti, toda po različnih pravilih, ker tudi različne so bile njih skušnje.

Misleči, da pravo posvetno premoženje ali bogastvo naroda je le gotov dnar, v zlatu in srebru, so tedaj učeni razlagali vodila, po kterih je deržavni vladi skerbeti, da se dnar privabi v deželo in v deželi privaruje, in ker se iz pridelkov in izdelkov več dnarja skupi, so učili, naj se podpira obertnija, posebno vélika obertnija, in v unanje dežele tergovini odprè pot, da se vse kupčijstvo po postavah v domači dobiček oberne.

To je kupčijski ali terżni sostav ali sistem.

Al kmali so napake dnarnega nakupčavanja prišle na dan.

Da bi se delo v deželi pomnožilo, da bi se narod lože pomnožil in obderžal in da bi ne bil odvisen od ptujih narodov v svojih potrebah, se je zamenil kupčijski ali terżni sostav z branivnim sostavom, to je, z vodili, ne kupovati od unanjih narodov blaga, ktero se lahko pridela v domači deželi, marveč domače blago braniti pred ptujim s pomočjo mita ali cola. Temu enostranskemu podpiranju velike obertnije in unanje tergovine je pa sledilo zanemarjenje poljodelstva. Da bi se odvernila ta napaka, je národno gospodarstvo učilo zemljo-gospodarstveni sostav, ktero pravi, da pravo bogastvo naroda je v zemeljskih pridelkih; da tedaj le iz obdelovanja zemljiš izvira blagostan. Dnar je le méra in namestno znamenje blaga. Le zemljodelstvo donaša čiste dohodke; vsaka druga obertnija in tergovina poplačuje le potrebne stroške. Razdeljenje in menja blaga in po tem vedno ponovljanje pridelkov se pa pričenja in obvaruje pri narodu po naravnem pravu, ktero terja svobodno gibanje obertnije in tergovine, to je, slobodno množtvo kupcov in prodajavcov in njih oprostenje od davkov; potrebe deržavne naj se izplačujejo samo z davkom od čistega dobička — od zemeljskih davkov.

Da bi se zedinili vsi tukaj našteti sostavi, po kterih se dá doseči posvetni blagor naroda, je začel Adam Smith učiti obertniški sostav. Njega pravila so:

1. premoženje, bogastvo izvira od vsega koristnega in prijetnega blaga, ktero je zamenljivo;

2. pravi pričetek in vír vsake vrednosti je delo na podlagi zemljiša, in za izdajke potrebni kapital (glavnica). — Delo živí delavca, pomnožuje premoženje: vsako delo, ali naj se sirovina pridobiva, obdeluje in rabi, ali da se s sirovim, obdelanim in izdelanim blagom terżuje, je pridelovavno; toraj je tudi delo méra vsake vrednosti;

3. zemljodelstvo, obdelovanje polja in gor, obertnija in tergovina, razdelki delavnosti gospodarstvene, so pridelovavni in toraj viri dohodkov deržavnih, ker ne le iz zemljiš temuč tudi iz dela in kapitala izvira čist dobiček;

4. vrednost blaga se ravná naj lože v naravni obertniški in terżni svobodi; toraj naj ne vodi vlada s postavami obertnije; vlada naj nikar ne bo obertnica; samo v podporo obertnije naj se ustanovijo naprave take, ktere čujejo nad občnim blagrom. Ta sostav zametuje vse, kar je nasprotno svobodnemu množtvu kupca in prodajavca (freie Concurrenz).

Po tem uku se je kmali pomnožila mestna obertnija, fabrikarstvo in tergovina: prikazalo se pa je tudi siromaštvo v dozdaj še neznani velikosti zraven bogatije posamnih; pokazale so se napačnosti v obertniškem sostavu in dokazalo se je, da premoženje naroda ni enako premoženju posamnih v vrednosti po menji in v zvezi dela, — da je napačno, preveč gledati samo na imetje gotovine, na véliko obertnijo in na tergovino, — da je napačno skerbeti samo za kolikost blaga, ako se ne pazi tudi, kakošno je blago in njegova razmera s potrebami naroda, ker s samim ozirom na množenje bogastva se zanemari skerb za ohranjenje in razumno razdeljenje pridobljenega blaga, — dokazalo se je, da neomejena obertniška in terżna svoboda se opira na sebičnost, ker je potem vsak le za se in samotež v svojem delaven.

Ogled po svetu.

Vdovi Sultanove.

Zraven podertega kioska (turške vile), kjer so ne zdavnej strašne morije bile, je pot v staro terdnjavo Carigrada. Ondi še nevernik ni smel stopiti čez prag vrat in dandanašnji zavrača še kak Albanec, Kurdistanec ali čern Arabec sničeve ženske europejske z zapovedljivo besedo „sarcak!“; le malokomu dovoljeno je ohladiti se v cipresnem gajiču, kteri razprostira se čez vès pervi homec sedmohribatega Rima v izhodu. Skoz veje cipres vidi se brez števila kupljic in stolpov ženstviša, ktero trikrat z zidovi obdano sveti se zmed černo-zelenih dreves kakor tempelj Diane.

Na levi strani pod tem gričem je še ena palača prostornih dvorov. Žalostno gleda iz temne sence visocih cipres; to je poslopje večne žalosti vdov, prebivališče žen pomerlih carov ozmanskih, ktere v lepo izlikanih jećah svoje življenje prejokujejo. Strašna laž je njegov veseli obraz!

Vsih nesrečnic je le ena sama, ktera v vabljivem poslopji naj lepšega kraja sveta prebiva, srečna, prosta! Le tista, ktera rodí perva sultanu carevica, in ko bi bila poprej robinja bila, ona je tista izvoljena, ktera smé z odkritim obrazom ljudem pokazati se, kteri so enake pravice z možaki turške vere. Vse druge tarejo reve sužnosti sicer blišobe in bogatije obdane. Skozi omrežene okna gledajo vse krasote sveta, ozirajo se v peneče morje, romajoče od kraja do kraja zemlje; šibke ladije gledajo prijadrovati ter zopet vračati se v daljne dežele. Koliko blazih serc tarejo muke Tantala!

V začetku našega stoletja umerje sultan Mahmud II. po imenu Véliki in vrata zapró se za tri sto ženam — za zmiraj. Oh! komu je mogoče gledati v temne skrivnosti unstran zidovja; kdo more popisati britkosti in žalosti žertve ozmanskih carov! Saj je rešivna smert mnogim zmed njih še oddaljena prijatlica; mnogo jih še doživelo ni trideset pomlad.

Bog zna, ali še živí tista od Mahmuda tako ljubljena sužinja, ktera je, morivskih rok na otoku Morea rešena, prodana bila v Carigradu, tako serce cara prevzela, da jo je svojo ženo imenoval? Ali je še živa žena, ktero bi vsi Gerki kakor svetnico častiti mogli, ker ona je bila, ktera je zlobnega leva Mahmuda potolažiti zamogla, da ni v Tesalii in Epiru čisto pomoril njenih rojakov, ktere pokončati se je zarotil.

Pozabilo je že gerško ljudstvo njeno ime; le na čudno vižo se je še dogodba rešila, da je veliko let pozneje k Gerku Demetru Skanair-u, oskerbniku sultanke Azme (sestre Abdul Hamid-a) nekega dné gerškega pop stopil v sobo, ter po svojem otroku popraševal — zdaj mogočni sultanci.

Trepeči tergovec pregovarja nesrečnega očeta, ter ga opominja v ženstvišu se ne prikazati, ker svojega življenja si ondot svest ni; dá mu dnarjev ter ga spravi spet v domovino. Nikdar več se ni čulo od starega duhovna.

Beden strah! Žena, ktera se ni bala svojih rojakov varovati, ali bi ne bila tudi svojega očeta zamogla v varstvo vzeti; ali bi se ga bila sramovala ljubiti!

Gotovo, gotovo ni čula carica nikdar od svojega očeta; Bog zna, kako želí še zdaj ga viditi in kako še dan današnji po njem zdihuje.

Kdo vé, ali je še v življenji enaka sultanka, deklica, ktera je kakor una na Morei tudi na otoku Kiosu moritvi ušla, ter tudi ljubljenka gospodarja dvojega morja in dveh delov sveta postala? Ne imenuje je resna zgodovina; pa enaka osoda *edini obé* — perve iskal je o č e, po drugi popraševala je m a t i ljubijoča.

Neka Nemka, delj časa v izhodnih deželah bivajoča, poznala je mater omenjene sultanke. O tudi je še živela na otoku Kiosu, revna, beda in hroma. Roka, ktera se ji je vedno gnojila, spominjala jo je zmirom njene osode. Vsak dan je prosila zdravnika, da bi ji roko odrezal, da bi bila kletve rešena, ktera jo preganja. Nikdar ni druzih misel imela.

Leta 1819 je še živela žena, ktere ime mi ni znano, v naj srečniših okolišinah na srečnem otoku. Verl, delaven mož, štirje preserčni otroci, več hiš, nogradi in vertovi, sploh veliko premoženje ji je bilo. Gotovo srečno se je smela imenovati.

Grozovita noč pa ji je vse vzela, še več ko vse, vzeta ji je bila tudi prostost. Tukaj ni namen popisovati žaloigre, ktera je s kervavimi čerkami pisana v plodno zemljo otoka Kiosa.

Ko se drugo jutro napoči s svojim malim sinkom zagleda kervano truplo svojega sopruga v potoku kerví ležati pred cerkvijo sv. Demetra. Plakajočo na strani svojega umorjenega moža so jo dobili janičarji ter sklenili ropa in morije že siti mlade žene ne umoriti, temuč prodati jo na somnji v bližnji Smirni. Prodana je bila s sinkom v družbi mnogo nesrečnih tovaršic, ter jo star Turk kupil s svojo ženo zunaj mesta stanujoč. Dobrega serca sta bila oba in prav prijazno s svojo robinjo ravnala. Deček je bil pri njej; pa želja, prostost zadobiti je ni zapustila ter vedno bolj unemala se je ljubezen in skerb do svojih inakih otrok. Nekega dné, ko je ravno vodo iz kladeza vlekla, pride memo človek v europejski obleki. Viditi ga pade na tla, objema njegove kolena ter ga z žalostnim le tugajoči materi lastnim glasom prosi, naj bi jo odkupil. Ni ji mogel odreči usmiljeni gospod, angležk kupec, ki je v Smirni stanoval. Veliko dnarjev je za njo mogel dati; dečka pa po nobeni ceni stara Turka ne dasta od sebe; tako se jima je vgnjezdil v serce, da sta ga za svojega spoznala in materi dovolila svojega sinú obiskovati. Z žalostnim sercom je šla v Smirno. Dekla je bila nekaj časa pri milem gospodu, pa kmalo se je vernila v svojo domovino.

Popraševaje po svojih otrocih zvé, da dva sta bila žertva nesrečne noči, in dvanajst let stara deklica, ljubljenca matere, prodana v Carigradu v ženstviše carsko.

Dosti je bilo to maternemu sercu. Urno odpravi se v Stambul, poprašuje pri vratih ženstviša robinje in robove po deklici iz otoka Kiosa, pred petemi leti semkej pripeljani. Zvediti, da je živa, da je kaduna (perva sultanova žena), gré naprej, in sreča dobra ji je bila. Do sob svoje hčere pridši, občuti naj slajše veselje objeti svojo hčer, ktera se ni sramovala svoje revne matere objemati in pregovarjati jo v Carigradu ostati, kjer ji bogatije in nobene rečí manjkalo ne bo. Ničesa noče revna vdova kiotska; le ena misel jo tare: svojo hčer neprenehoma sili bežati in revšino ž njo v domovini deliti. Spremení se obraz sultanke, razloživši materi, da je neumno misliti na beg in da bi tudi tega kraja ne zapustila, ako bi ji prav prosta volja bila, potepta še zadnjo iskro upa z besedami: „Ako bi bila ravno prosta, nikdar več bi ne hotla živeti med gjavri: Bog je velik in Mahomed njegov prerok!“

Uboga mati stojí bleda pred mogočno sultanko, pred svojim otrokom. Kerč ji lomi ude slišati, da je njeno dete Izveličarja zatajilo, strašna bolečina spreletí ji desnico in oslabljeno glavo vdove obdala je megla — za zmiraj. Preusmiljeni Bog ji je zakril z meglico bedosti neizrečeno revšino.

Pač je prosila uboga Kiotinja stražo, naj oprosti hčer, pa smejali so se ji in norčevali ž njo vojaci; tudi hči pošiljala je k nji šle ter prosila in obetala ji nebrojeno blago — pa zastonj — mati ni razumela ničesa več.

Usmiljeni mornarji so jo v domovino sabo nazaj vzeli in davno ni, kar je še na otoku Kiosu milošnje živela. Sina v Azii je pozabila in tudi deček je gotovo matere pozabil!

Bog zna, ali še živite sultanki: hči duhovna in hči vdove v hiši tuge na naj lepšem kraji sveta? — —k.

Jezikoslovni pomenki.

Besedi „Epidemie“ in „kuga“ pred jezikoslovno sodíjo.

(Konec.)

Če bi se hotli nepremakljivo p e r v o t n e g a pomena „kuge“ deržati, bi mogla beseda k u g a ostati edino le za t u r š k o (orientaljsko) b o l e z e n, in še druzih nalezljivih bolezin (Contagionen) bi ne smeli tako imenovati.

Ktero besedo pa imamo potem za take bolezni, ktere o b e n e m napadajo v e č ljudí, to je, za „Seuchen“? Prosimo, naj bi se nam povedala taka beseda.

M e r t v i j a, m o r i j a, m o r, p o m o r nikakor ne morejo veljati, ker tudi take epidemije (Seuchen) so, v kterih mnogo mnogo ljudí zbolí, pa malokdo umerje. Gori sem že rekel, da epidemije in epizoocije utegnejo biti l a h k e ali h u d e bolezni, n a l e z l j i v e in n e n a l e z l j i v e. Za „gripo“ (Grippe) včasih obolí tisuč in tisuč ljudí, in jih komaj deset umerje; bolezen v gobcu in na parkljih napade včasih tisuč in tisuč glav, pogine pa le maloktera. In vendar ste obé „Seuchen“, una epidemija, ta epizoocija. Za k o l e r o jih umerje včasih izmed dvajset ljudí deset, in za g o v e j o k u g o pogine dostikrat 8 goved med deseterimi — in ravno tako je una „epidemija“, ta pa „epizoocija“.

Gospod fajm. M e d v e d je nasvetoval za „Epidemie“ s k e r n i n a, gosp. C i g a l e ni zavergel te besede, pa je tudi ni poterdil, ampak v rokopis zapisal „kaj menite?“ — gosp. prof. M e t e l k o so jo poterdili rekoč, da s k e r n i n a utegne izpeljana biti od „kerv“. — Ne more se terjati od gospodov, kteri niso z d r a v n i k i, da bi b i s t v o bolezin zapopadli, toraj se jim tudi ne more v napak obračati, ako tù ali tam slišane b e s e d e ne obernejo na pravi z a p o p a d e k Naj že je „k e r v“ ali „s k e r n“, nobeno ne more veljati za „Epidemie“ ali „Seuche“, ker eno je p r e š i r o k o, drugo

pretesno; „kerv“ je ob zdravji in boleznih, „skern“ (Verderbniss) pa ravno tako ne velja za vse „Seuchen“, kakor mor, pomor ne. Naj bolj pa se kaže kako potreba je drobne pazljivosti v tacih rečéh, ako primerimo besedo skernino, ki jo je gosp. Medved nasvetoval, s skerníno v gosp. Janežičevem slovniku, kjer stojí zapisano: „Skernina, Gicht, Fraiss, skernast, gichtisch, Fraissenfällen unterworfen; skernína na nogah, Fussgicht“. Kako je môgla „Gicht“ in pa „Fraiss“ stopnjo „Epidemie“ dospeti, ne vém; tedaj pustim to pravdo v razsodbo dotičnima gospodoma.

Gosp. Janežič ima v svojem slovniku za „Epidemie“ kuga, mor, gosp. Murko pa le kuga (kar se z mojim mnenjem ujema); v J. Mazuranovičovem ilirskem slovniku se velí pošast, pošlica, rednja, kuga, v Stulliovem stojí „Epidemia (influenza di malattia tra le bestie (!!) poscljica, nastajanje od nemochi, v serbskem jeziku pošast, v českem nákaza, mor“, v poljskem epidemija, choroba powszechnie panujaca, v rusovskem je „Seuche“ zaraza, jazva itd., „Pest“ pa čuma, moravaja jasva, mor, morovoe.

Kaj je pravo v vseh teh besedah, kaj ne, bojo častiti bravci sedaj sami lahko razsodili.

Pa glejmo še, kako so slovenski pisatelji že pred nami razumevali „kugo“.

Na str. 23. tiste knjige, ki je bila leta 1792 pod naslovom „Bukve od kug inu bolesen goveje shivine itd.“ natisnjena, beremo sledeče: „Od kug, inu njih sort. Kadar v' eni desheli, ali v' enim kraji vezh shival eno bolesen ima: kadar vezh krav ali volov, vezh ováz ali ſvin na enkrat, ali poverſti sboly, tistikrat pravite vy, de je letó kuga, shivinska bolesen, inu imate prov; tam pak vy nimate prov, kadar menite, da je ena ſama taka bolesen, katera shivinzo podere. Je veliku ſort te bolesni, inu vſaka je drugazhi; vsaka ima kaj poſebniga, kar te druge nimajo“ itd. —

Ako tedaj vse to, kar sem tukaj v razjasnjenje zapopadka „epidemije“ in „kuge“ razložil, do dobrega prevdarimo; bi morebiti vendar utegnilo naj bolj prav biti, ako besedo kugo sprejmemo za zaznamljanje „Seuche“, kužen-na-no za „seuchenartig“, in da kuge razdelimo v nalezljive in nenalezljive.

O teh zaznambah sva se zedinila tudi z gosp. prof. Strupi-tom in tako se bere na 31. strani 4. dela „živinozdravstva“.

Vém, da z besedo kužen-na-no v tem pomenu (seuchenartig) pridemo v hudo zadrego s tem, kakor ljudstvo sploh to besedo rabi, namreč za „nalezljiv-a-o“; al ravno to me moti: ali tisti naših sprednikov, ki so pervi naredili besedo „kugo“, so res tudi mislili na razširjenje bolezni (na to, kar je „Seuche“) ali pa le samo na nalezljivost njeno. Ako, na priliko, stekel pès popade človeka, pravijo, da ga okuži, in vendar zna biti le en sam pès stekel, ni pa jih več. Tù ni kuge (Seuche), — kužen pès pa je. Kaj nek je korenika besed kuga, kužen — in odkod kužej, kužek (kleiner Hund), kuželca (Stechapfel)?

To so moje misli, ktere podveržem razsodbi gospodom, ki se udeležujejo izdelovanja slovnika našega, in sploh občinstvu. Skusil sem z dokazi uterditi, kaj je pravo po mojem mnenji, pa tudi brez vzroka ničesa nisem zavergel. Naj sodijo sedaj o vsem tem še drugi gospodje jezikoslovci; le to prosim, da razsojevaje naj se ustopijo na razloženo podstavo zdravništva, da pravega zapopadka ne zanemarimo, ker, kakor sem rekel, v znanstvenih rečéh moramo biti natanjčni (präcise). Besedo „Epidemie“ bi že lahko odpravili z besedo „epidemija“ — al za „Seuche“ (ansteckende und nicht ansteckende) moramo domačo besedo imeti. Če vzamemo kugo po mnenji gosp. Jerana le za „alleransteckendste Krankheit“, ergo za „Pest“, kaj bomo vzeli potem za „Seuche“ sploh?

Vredništvo.

Novičar iz raznih krajev.

Po višjem ukazu je prodajanje zrezanega ordinar-tobaka po sedanji ceni funt po 14 kr. v vsi pokrajni nove monopolne okolije prepovedano, le v vojaški granici je še dopušeno; tudi rudokopom se nikjer več ne smé tobak po nižji ceni prodajati. — Sliši se, da se bo armada austrijanska zlo zmanjšala, kadar bo mir gotov, in tako deržavi veliko stroškov prihranilo; govorí se tudi, ker bo potem tudi oficirjev odveč, da tudi oficirji, ako bojo želeli, se bojo pod posebnimi pogoji proti polovici plače začasno odpustili iz službe. — Da pa je mir že gotov, smemo soditi iz besed, s kterimi je po telegrafnem naznanilu iz Londona 15. dan t. m. minister Palmerston odgovoril na vprašanje poslanca Disraeli-a, rekoč: „Pruska vlada ni bila povabljena v parižki zbor za pretresovanje predlogov, ampak za poterdbo sklepov“. S tem se ujema telegrafno naznanilo iz Berolina, ktero pravi: „Grof Orlov je pisal v Petrograd, da se je parižki zbor zedinil zastran 5. predloga in da je po tem takem mir gotov. Budberg in Titov se bota v Petrogradu udeležila posvetovanj, kterih cilj in konec bode, določiti pravila, kako naj se rusovska vlada po sklenjenem miru diplomatično obnaša“. — Če je tudi naj novejša novíca resnična, ktera je včeraj v Ljubljani od ust do ust šla, da se je namreč v nedeljo zvečer cesarju Napoleonu rodil cesarjevič, se bo spolnilo to, česar je Napoleon že dolgo želel pa tudi pričakoval, namreč, da oklíc mirne sprave se je ujel z rojstvom prihodnjega cesarja francozkega. Bere se, da zraven sv. očeta papeža botra bo kraljica švedska botrica novorojenega deteta. — Iz Petrograda se piše 6. dan t. m.: „Še tri dní in naš pust — „maslenica“ — je pri kraji in veliki post se bo začel. Pričakovani mir je povsod toliko radost obudil, da poslednji teden „maslenice“ je bil veliko bolj živ in vesel kakor pretekle leta; toliko unanjih je privrelo v mesto, da vse gostivnice so bile polne; v glediših se igra dvakrat na dan; le južno vreme, ki je nastopilo perve dní tega mesca, kalí veselice nekoliko zavolj velike mokrote in gerdih potov“. Iz Rima se piše: Jakob Picipios iz Skija, pisatelj na Francozkem in v Carigradu glasovite knjige „l Eglise Orientale“ je nedavnej došel v Pariz. Njegov namen je, pospešiti zedinjenje izhodne in zahodne cerkve; v dosego tega namena želí družtvo osnovati, ktere središče naj bo Rim s podružnicami v Parizu, v Bruselji, na Dunaji, v Bukureštu itd. — V Berlinu so se poslednje dní godile strašne rečí: ni dolgo kar se je iz ene rodovine zavdalo 4 ljudí s kloroforom, je neki oče zavolj siromaštva zaklal 4 svojih otrok, potem pa sam sebe; kmali potem je v dvoboji ustreljen bil višji policijni vodja, in berž za njim se je ustrelil imeniten kraljev vradnik. Vse mesto je pokonci zastran tolikih žalostnih prigodb in vsi časniki so polni popisov, ker poslednja dva moža sta mnogo čislana vradnika bila. — V Londonu je te dní neka mati (judinja) rodila čveterčke, namreč 3 dekličke in enega fantika; vsi so z materjo vred zdravi. — Al je žena z 49 leti že postarna žena? V Lionu na Francozkem je bila unidan zavoljo tega pravda. Neki gospodar je kupil nedavnej hišo za 5125 frankov; po neki naključbi se je zgodilo, da ni bral ekstrakta gruntnih bukev, v kterem je stalo, da zraven tega ima še preživiti postarno ženo. Kupec se je izperva potolažil s tem, češ, stara ženica ne bo dolgo živela, — al kako se prestraši, ko pride tista postarna žena v podobi čverste vdove k njemu. Berž letí k dohtarju za svèt prašat; ta pa mu svetuje, naj se pritoži, da kup ne velja, ker od močne 49 let stare ženske se ne more reči, da je postarna žena. Sodija sprejme tožbo in dohtar si prizadeva dokazati, da je kupec le dolžnost prevzel stari ženi živež do smerti dajati, 49 let stara in močna vdova pa ni stara žena. Sodnija je sklenila, da ima kupec plačati kar je kupil, — pravde pa: ali je 49 stara ženska postarna žena, se ni dotaknila.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**